

**LIETUVOS ŽUVŲ PRODUKTŲ GAMYBOS IR UŽSIENIO
PREKYBOS TENDENCIJOS
TENDENCIES FOR PRODUCTION AND FOREIGN TRADE
OF FISHERY PRODUCTS IN LITHUANIA**

Ovidija EIČAITĖ, Arina MOTOVA

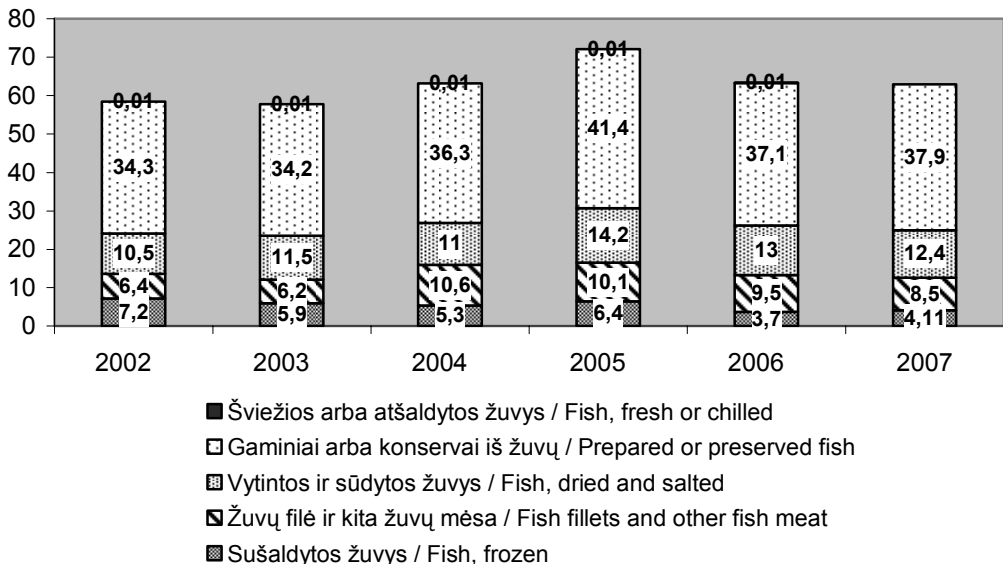
Kombinuotoje nomenklatūroje 03 skirsnyje nurodomų žuvų eksportas ir importas sudaro apie 0,8 proc. bendrojo šalies eksporto ir importo. 1604 ir 1605 pozicijose nurodomų gaminių arba konservų iš žuvų eksportas sudaro apie 11 proc. paruoštų maisto produktų eksporto, o importas – apie 3 proc. paruoštų maisto produktų importo. Tai rodo, kad žuvininkystė yra svarbi maisto sektoriaus dalis.

Šio straipsnio tikslas – remiantis Statistikos departamento prie LRV ir Jungtinių Tautų prekybos duomenų bazės informacija, išanalizuoti žuvų produktų gamybą Lietuvoje ir šalies užsienio prekybą žuvų produktais 2002–2007 metais. Straipsnyje nagrinėjamos svarbiausios prielaidos, nulėmusios žuvų produktų gamybos Lietuvoje raidą, šalies užsienio prekybos žuvų produktais plėtrą ir partnerių kaitą. Rengiant straipsnį, naudoti empirinės duomenų analizės ir sintezės, statistinio grupavimo, palyginimo ir loginio vertinimo metodai. Jungtinių Tautų prekybos duomenų bazėje užsienio prekybos vertė pateikiama Jungtinių Amerikos Valstijų doleriais, kurių konvertavimui į litus naudotas atitinkamų metų vidutinis valiutos kursas, pateikiamas Lietuvos Centrinio banko interneto svetainėje.

Žuvų produktų gamyba. Po nepriklausomybės atkūrimo, pereinant prie rinkos ekonomikos, žuvų perdirbimo pramonė patyrė didelių pokyčių. Tuo metu veikusios stambios valstybinės žuvų perdirbimo įmonės nesugebėjo prisitaikyti prie naujų reikalavimų, todėl buvo priverstos pasitraukti iš rinkos, o vietoje jų kūrėsi naujos mažos ir vidutinės įmonės. Žuvų perdirbimo įmonėse buvo įdiegtos pažangios gamybos technologijos, pradėti gaminti paklausūs žuvų produktai ir taikyti nauji rinkodaros metodai. Rengiantis narystei ES, buvo sutelktos pastangos, kad Lietuvoje gaminami žuvų produktai būtų konkurencingi bendrojoje ES rinkoje. ES teisės aktuose numatyti griežti maisto produktų saugos ir kokybės reikalavimai. ES parama pagal SAPARD, tiesioginės užsienio investicijos ir nuosavas kapitalas padėjo žuvų perdirbimo įmonėms prisitaikyti prie tų reikalavimų. 2001 metais tik 10 iš 90 šalies žuvų perdirbimo įmonių turėjo Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos sertifikatus, suteikiančius teisę gaminti ir tiekti žuvų produktus į bendrąją ES rinką. 2004 metais šalyje veikė 38 žuvų perdirbimo įmonės, iš kurių jau 27 buvo suteikta tokia teisė, dar 3 nustatytas pereinamasis laikotarpis, per kurį jos turėjo įgyvendinti kokybės reikalavimus. 2006 metais teisę gaminti ir tiekti žuvų produktus į ES rinką turėjo 29 iš 35 Lietuvoje veikiančių žuvų perdirbimo įmonių, 1 įmonei nustatytas pereinamasis laikotarpis.

2002–2007 metais žuvų produktų gamyba Lietuvos žuvų perdirbimo įmonėse padidėjo nuo 58,4 iki 62,9 tūkst. t, arba 7,7 proc. (1 pav.). Tačiau gamybos augimo tempas nebuvo stabilus. Išskiriami 3 gamybos raidos laikotarpiai: 1) nežymus mažėjimas (nuo 58,4 iki 57,8 tūkst. t 2002–2003 m.), 2) spartus augimas (nuo 63,2 iki 72,1 tūkst. t 2004–2005 m.), 3) mažėjimas (nuo 63,3 iki 62,9 tūkst. t 2006–2007 m.).

2002–2007 metais žuvų produktų gamybos struktūroje didžiausią dalį sudarė gaminiai arba konservai iš žuvų (vidutiniškai apie 60 proc.) bei vytintos ir sūdytos žuvis (20 proc.). Gaminiai arba konservai iš žuvų, vytintos ir sūdytos žuvis yra didelę pridėtinę vertę turintys žuvų produktai, o šviežios arba atšaldytos, sušaldytos žuvis, žuvų filė ir kita žuvų mėsa yra žaliava tolimesniam žuvų perdirbimui. Žuvų produktų gamybos struktūra rodo, kad Lietuvos žuvų perdirbimo įmonės orientuojasi į didelę pridėtinę vertę turinčių žuvų produktų gamybą. 2007 metais, palyginti su 2002-aisiais, sušaldytų žuvų pagaminta beveik 2 kartus mažiau. Tai susiję su menkių žvejybos sumažėjimu Baltijos jūroje ir su tuo, kad padidėjo žaliavos perdirbimo laipsnis.

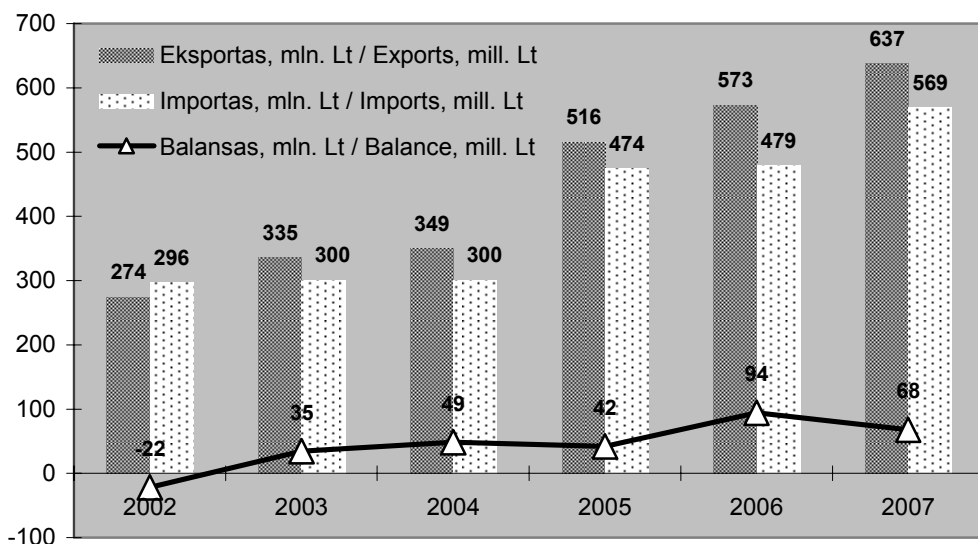

1 pav. Žuvų produktų gamybos dinamika ir struktūra 2002–2007 metais, tūkst. t
 Figure 1. Dynamics and structures of production of fish products in 2002–2007, thou. t

Užsienio prekyba žuvų produktais. Lietuvos užsienio prekybos žuvų produktais raidai 2002–2007 metais didžiausios įtakos turėjo politiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai, iš kurių svarbiausi – integracija į Pasaulinę prekybos organizaciją ir ES, dvišaliai ir regioniniai laisvosios prekybos susitarimai, žaliavos žuvų perdirbimo pramonei pasiūla ir paklausa tarptautinėse rinkose.

2002 metais Lietuvos užsienio prekybos žuvų produktais balansas buvo neigiamas, o 2003–2007 metais – teigiamas (2 pav.). Analizuojamuoju laikotarpiu žuvų produktų eksporto ir importo apimtys vertine išraiška didėjo, tačiau eksporto sparčiau (vidutiniškai 19 proc. per metus) nei importo (16 proc.). Todėl užsienio prekybos žuvų produktais balansas analizuojamuoju laikotarpiu padidėjo nuo –22 mln. Lt iki 68 mln. Lt.

2002–2007 metais iš Lietuvos eksportuojamų žuvų produktų vertė padidėjo nuo 274 mln. Lt iki 637 mln. Lt, arba 2,3 karto. Ši augimą lėmė šalies žuvų perdirbimo pramonės plėtra ir galimybės veikti išsiplėtusioje ES rinkoje.

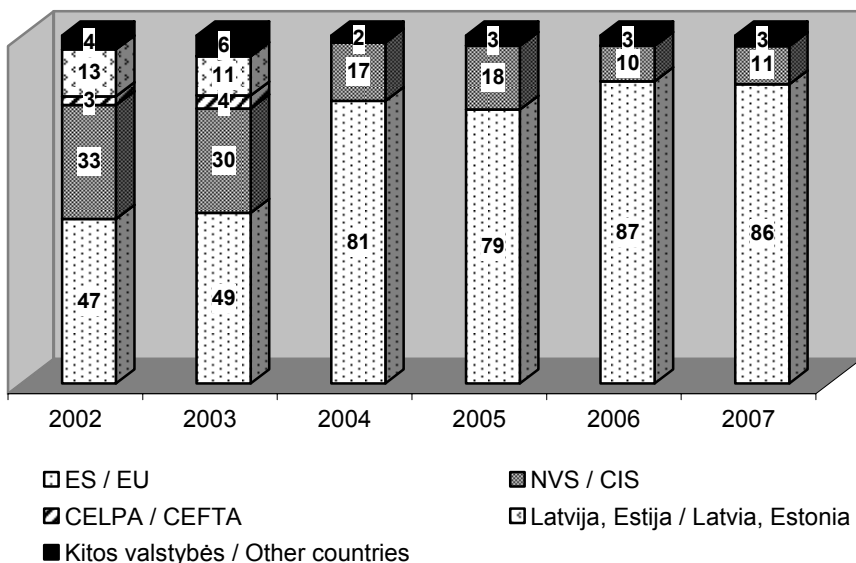
2 pav. Žuvų produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2002–2007 metais, mln. Lt
 Figure 2. Exports, imports and foreign trade balance of fish products in 2002–2007, mill. Lt

2002–2007 metais svarbiausia žuvų produktų eksporto partnere tapo ES. Per visą analizuojamąjį laikotarpį žuvų produktų eksportas į šį regioną didėjo. 2002 metais ES teko 47 proc., 2004-aisiais – 81 proc., 2006-aisiais – 86 proc. šalies eksportuojamų žuvų produktų vertės (3 pav.). Lietuvai įstojus į ES, šalies žuvų perdirbimo įmonės laisvai, be jokių apribojimų ar muitų, galėjo išvežti savo produktus į bet kurią ES valstybę narę. Be to, supaprastinus ES sienų kirtimo procedūras, atsirado galimybė žuvų produktus pristatyti daug greičiau. Kadangi kai kurių žuvų produktų galiojimo laikas yra trumpas, greitesnis pervežimas suaktyvino prekybą. Pagrindinės ES šalys narės, į kurias daugiausia 2002–2007 metais buvo eksportuojama žuvų produktų: Vokietija, Prancūzija, J. Karalystė ir Danija. Svarbios žuvų produktų eksporto partnerės buvo Latvija ir Estija, eksportas į šias šalis kiekvienais metais didėjo.

Antrasis regionas, į kurį daugiausia 2002–2007 metais buvo eksportuojama žuvų produktų: Rusijos Federacija ir kitos NVS šalys. Tačiau analizuojamuoju laikotarpiu žuvų produktų eksportas į šį regioną mažėjo. 2002 metais NVS teko 33 proc. šalies eksportuojamų žuvų produktų vertės, 2004-aisiais – 17 proc., o 2007-aisiais – tik 11 proc. Ši sumažėjimą lėmė tai, kad žuvų produktų eksporto srutai perorientuoti nuo nestabilių Rytų rinkų į palankesnes Vakarų rinkas. Šalyje plėtojantis žuvų perdirbimo pramonei, įmonėse pradėti gaminti aukštos kokybės žuvų produktai, kurie tapo konkurencingi bendrojoje ES rinkoje. Pagrindinės NVS šalys, į kurias daugiausia 2002–2006 metais buvo eksportuojama žuvų produktų: Rusijos Federacija, Ukraina ir Baltarusija.

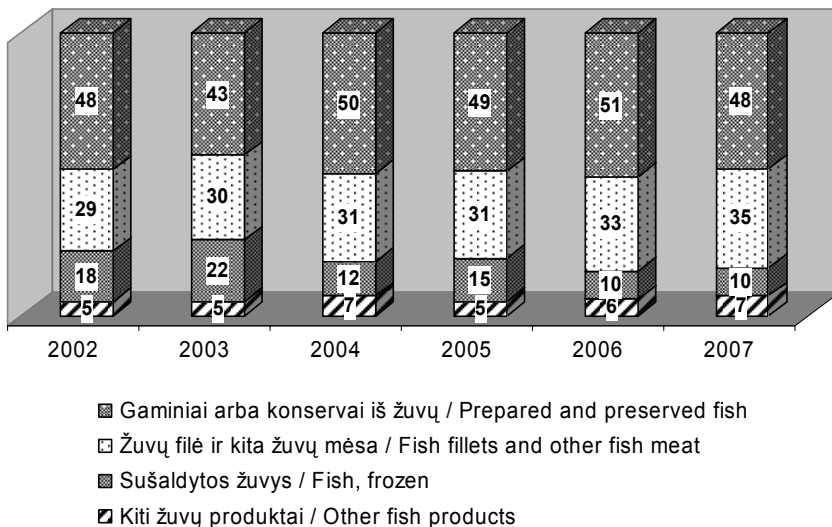
2002–2007 metais iš Lietuvos eksportuojamų žuvų produktų struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį (vidutiniškai apie 50 proc.) sudarė didelę pridėtinę vertę turintys žuvų produktai – gaminiai arba konservai iš žuvų (4 pav.). Analizuojamuoju laikotarpiu Lietuvos žuvų perdirbimo įmonės per metus pagamino vidutiniškai 36,9 tūkst. t šių žuvų produktų, o eksportavo 31,4 tūkst. t. Taigi apie

85 proc. Lietuvoje pagaminamų gaminių arba konservų iš žuvų buvo išvežama. Šių žuvų produktų didžiausią dalį sudarė produktai iš surimio, paruošti arba konservuoti gaminiai iš lašišų ir silkių.

3 pav. Žuvų produktų eksporto struktūra pagal regionus 2002–2007 metais, proc.
Figure 3. Structures of fish products exported by regions in 2002–2007, per cent

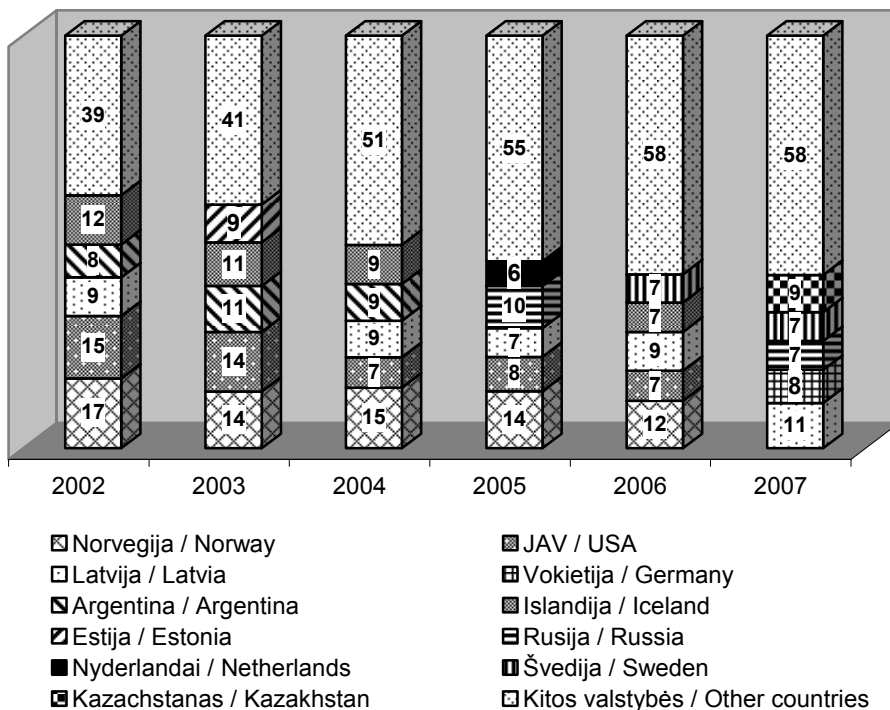
Pastaba. Iki 2004 m. išskirti 5 regionai: ES-15, CELPA šalys (Bulgarija, Čekija, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija, Vengrija), NVS šalys, Baltijos regiono šalys (Latvija, Estija) ir kitos valstybės, o nuo 2004 m. – 3 regionai: ES-25, NVS šalys ir kitos valstybės.

4 pav. Eksportuojamų žuvų produktų struktūra 2002–2007 metais, proc.
Figure 4. Structures of fish products exported in 2002–2007, per cent

2002–2007 metais į Lietuvą importuojamų žuvų produktų vertė padidėjo nuo 296 mln. Lt iki 538 mln. Lt, arba 82 proc. 2002–2003 metais žuvų produktų importas mažėjo, o 2004–2007 metais – didėjo. Importo augimą paskutiniaisiais metais lėmė žaliavos tolimesniam žuvų perdirbimui paklausa.

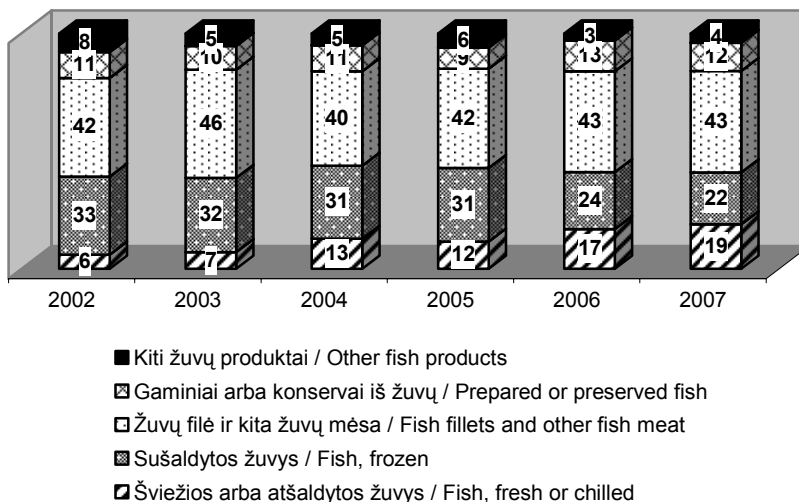
2002–2007 metais daugiausia žuvų produktų į Lietuvą buvo importuota iš Norvegijos, JAV, Latvijos, Argentinos ir Islandijos (5 pav.). Dar 1992 metais Lietuva pasirašė laisvosios prekybos sutartis su Norvegija ir Islandija. Nuo 1993-ųjų į Lietuvą iš Norvegijos ir Islandijos importuojamoms šviežioms ir šaldytoms žuvisms buvo taikomas nulinis maito tarifas. Tačiau, Lietuvai įstojus į ES, iš šių šalių įvežamoms žuvisms pradėtas taikyti 15 proc. importo maito tarifas. 2005–2007 metais žuvų produktų į Lietuvą pradėta daugiau importuoti iš ES šalių narių – Nyderlandų, Švedijos, Vokietijos. Paskutiniaisiais metais šalies žuvų perdirbimo įmonės pradėjo ieškoti pigesnių žaliavos šaltinių, t. y. sušaldytas žuvis pradėjo importuoti iš Rusijos Federacijos, o žuvų filė ir kitą žuvų mėsą – iš Kazachstano.

5 pav. Importuojamų žuvų produktų struktūra pagal šalis 2002–2007 metais, proc.

Figure 5. Structure of fish products imported by country in 2002–2007, per cent

JAV, Norvegija ir Islandija yra vienos iš daugiausia sušaldytų žuvų, žuvų filė ir kitos žuvų mėsos eksportuojančių šalių pasaulyje. 2002–2007 metais į Lietuvą importuojamų žuvų produktų struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį sudarė žuvų filė ir kita žuvų mėsa bei sušaldytos žuvis (6 pav.). Lietuvos žuvų perdirbimo įmonės daugiausia importavo žaliavos, iš kurios gamino didelę pridėtinę vertę turinčių žuvų produktų ir juos eksportavo.

6 pav. Importuojamų žuvų produktų struktūra 2002–2007 metais, proc.

Figure 6. Structure of fish products imported in 2002–2007, per cent

Apibendrinant atliktą tyrimą, reikia pastebėti, kad, Lietuvai įstojus į ES, žuvų produktų eksportas buvo perorientuotas nuo nestabilių Rytų rinkų prie palankesnių Vakarų rinkų. Teigiamas užsienio prekybos žuvų produktais balansas nuo 2003 metų rodo, kad šalies žuvų perdirbimo įmonės yra konkurencingos užsienio rinkose. 2002–2007 metais Lietuvos žuvų perdirbimo įmonės daugiausia įsivežė žaliavos, iš kurios gamino didelę pridėtinę vertę turinčius žuvų produktus ir juos eksportavo.

Literatūra

1. Gaminių gamyba 2003–2007. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.
2. Užsienio prekyba 2003–2007. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.
3. V. Vaikutis. Žuvų perdirbimas, vidaus ir užsienio prekyba // Lietuvos žuvininkystė. Dokumentai, faktai, skaičiai 1918–2005. – V.: LAEI, 2007.
4. UNcomtrade [interaktyvus]. Jungtinių Tautų statistikos skyrius [žiūrėta 2008-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://comtrade.un.org/>>.
5. Lito ir užsienio valiutų santykiai [interaktyvus]. Lietuvos centrinio banko statistika [žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/exchange/default.asp>>.

Summary

The article deals with the results of analysis of Lithuanian fish processing industry and foreign trade in fishery products during the period 2002–2007. Lithuania has become a state importing raw fish and exporting processed and prepared fishery products. The main factors which influenced the development of Lithuanian fish processing industry and foreign trade in fishery products were Lithuania's integration into the EU and new opportunities to participate in the EU common market. The export of fishery products has been reoriented from unstable Eastern markets to more favourable Western markets. The positive balance of foreign trade in fishery products indicates that Lithuanian fish processing companies have a competitive advantage in foreign markets. During the period 2002–2007 Lithuanian fish processing companies mostly imported raw fish (fresh, chilled, frozen, fillets) and produced high value-added fishery products (prepared or preserved fish) and exported them.